

חבל נחלתו

הייצור, והקונה כלל לא מתכוין לקנותם להאכלת בהמתו, והם יחמיצו בפסח ובחלק מהמצבים לא ניתן לבוררם, נראה שהדרך הנכונה היא לבטלם ולהפקירם קודם שיחמיצו, וכיון שכמעט ולא ניתן להפרידם והוא אינו מתכוין ליהנות מהם אינו עובר אף בהנאה מחמץ. ואעפ"כ אם אחרי הביטול מצא בפסח חמץ בעין צריך לשורפו.

לפרוק מחוייב לפרוק כיון שיש בזה מצות עשה דאורייתא לא חיישינן מה שיחזיק לו טובה זהו כמו **לא אפשר ולא קא מכוין דמותר** [שם] כדאיתא בפסחים [כ"ה:]: "ועי' באחרונים שהשתמשו בלא אפשר ולא מיכוין אף בדברים שאינם הנאות הגוף.

מסקנה

כיון שהמדובר בשאריות של מפעל

סימן יג

שימור לשם מצה ומצת מכונה

על התבואה. משמע שבמקום שהטחינה ללא מים די בשימור משעת לישא. כמו"כ ברור שהשימור המדובר הוא מנפילת מים כפי שאמר ברא"ש.

וכן עולה מהאמור בריטב"א (פסחים מ ע"א): "כתב הר"ט ז"ל ולענין פסק נראה **דאין מעכב אלא שימור דלישה** כפשוטא דלישנא דרב הונא וכן דעת הרא"ה ז"ל, אבל רבינו אלפסי ז"ל סמך אדרבא ואמר ומיבעי ליה לאיניש לנטורי קמחא דפיסחא וכו', וכתב הר"ט ז"ל ומלשונו משמע שאינו מעכב בדיעבד ואינו אלא למצוה תדע שהרי **התירו הגאונים ז"ל ליקח קמח מן השוק בשעת הדחק ושיוצא בה ידי חובתו**, הלכך כך נראה המסקנא **דלכתחילה עבדינן ליה שימור משעת קצירה ומיהו בדיעבד בשימור דלישה סגי...**

וכן כתב הר"ן (על הר"ף פסחים יב ע"א): "ומיבעי ליה לאיניש לנטורי קמחא דפיסחא מעידן קצירה. ודאי דלמצוה מן המובחר

שאלה

מה הבעיות ביציאה ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון במצת מכונה?

א. שימור במצה, מאימתי?

הטור (או"ח חיים סימן תנג) מביא את מחלוקת הראשונים ביחס לשימור במצה: "כתב רב אלפס שצריך לשמור חטין שיוצאים בה ידי מצה **משעת קצירה** שלא יבא עליהם מים, וא"א הרא"ש ז"ל כתב שא"צ אלא משעת טחינה ח"ל נוהגין באשכנז ובצרפת לשומרן **משעת טחינה** לפי שאז מקרבין אותן אל המים שטוחנין בריחיים של מים וכ"כ בשאלתות לא נפיק ידי חובתיה אלא במצה דמינטרא מחימוץ מן כד נפל מיא עילויה".

היינו מחלוקתם האם צריך לשמור משעת קצירה או משעת טחינה. כאשר הסיבה לשימור מטחינה היא בגלל שימוש במים להנעת הטחנה וחשש לנפילת מים

הדחק מותר ליקח קמח מן השוק".

ב. שימור ממה ולשם מה?

כתב המאירי (פסחים מ ע"א): "מצה ישנה ר"ל שנעשית שלשים יום קודם לפסח ובסתם ר"ל שלא הזכיר בה לשם פסח אמרו עליה בתלמוד המערב בראשון של סוכה: אף במצה כן, כשם שנחלקו בית שמאי ובית הלל בסוכה ישנה כך הם חולקים במצה. כלומר ולבית הלל מיהא כשרה. אמר ר' יוסה דברי הכל אסורה, מכיון שלא עשאה לשם פסח דבר ברור הוא שלא דקדק בה ולא יצא ידי חובתו".
היינו לפי הירושלמי יש להשוות בין מחלוקתם של ב"ש וב"ה בסוכה למחלוקתם במצה, והרי בסוכה מחלוקתם היא האם צריך לעשות סוכה לשם מצוה (ב"ש) או לשם צל (ב"ה) וחלקו בסתם. ולפי"ז לכאורה מצה ישנה נפסלת לב"ש משום שמסתמא לא נעשית לשם מצוה בעוד שלב"ה כשרה משום שאינה צריכה שימור לשם מצוה. ר' יוסה חולק ומבאר שאף לב"ה צריכים שימור מחימוץ, ולכן חוששים שלא שימר במצה ישנה ואף היא פסולה לב"ה ואין יוצאים בה י"ח. אולם מהבבלי עולה שאף לב"ה להלכה צריך

הכי עדיף שפיר, ומיהו אפשר שאנ"פ שלא עשה כן אלא שלקח חטים מן השוק ושמרה לשם מצה יצא י"ח. ובגמרא אמרינן דשימור דלישה לא הוי שימור כלומר מקמי לישה הוא דבעי שימור אבל כל ששמר את החטים קודם לישה יצא, ומ"מ משמע שאם לא שמר אלא מלישה ואילך שאינו יוצא ידי חובת מצה בכך, אלא דגאון אחד ז"ל אמר שהלוקח קמח מן השוק בשעת הדחק מותר דלא מחזקינן איסורא ויצא ידי חובתו בה אבל לכתחלה בעי שימור ומשמע דס"ל ז"ל הכי **דכי אמרינן בגמרא דשימור דלישה לא הוי שימור היינו לכתחלה**. ומיהו ה"מ במצה דמצוה אבל שאר הלחם שאדם אוכל בפסח לא בעי שימור לשם מצה כלל אלא שיהא יודע בודאי שלא בא לידי חמוץ"...

עולה מן הראשונים שפסקו כי בשעת הדחק די בשימור משעת לישה, ולכתחילה די בשימור משעת טחינה והמחמירים שומרים משעת קצירה¹.

וכך פסק בשולחן ערוך (או"ח סי' תנג ס"ד): "החטים שעושים בהם מצת מצוה טוב לשמרן שלא יפלו עליהם מים משעת קצירה, ולפחות משעת טחינה. ובשעת

1. באשר לאיכות השמירה לא עסקתי בכך, וכך כתב בשו"ת בית רידב"ז (סי' ב): "אלמא דשומר הישן עדיף יותר משמירת קטן וכיון דלגבי מצה היה סגי בשמירת קטן אך משום לשמה, לפ"ז אם הגדול עשה שמירה לשמה שהניח את ביתו וחדרי משכבו והלך להרחיים ושכב לישן כנגד הפועלים ועשה השמירה לשמה וע"כ אפילו ישן שומר הישן עדיף משמירת קטן וגבי קטן היה נמי מועיל השמירה אך משום הלשמה וכיון דהגדול שכב לישן במקום הזה משום שמירה דמצה לשמה ע"כ השמורה הזאת כשר למצת מצוה בלא שום פקפוק".

חבל נחלתו

שימור לשם מצות מצה² ויתבאר להלן³. של נכרים אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה. באחרונה – אין, בראשונה – לא. מאי טעמא – משום דלא עבד בהו שימור. ולעביד ליה שימור מאפיה ואילך! אלא לאו שמע מינה – שימור מעיקרא בעינן. – וממאי? דילמא לאו שימור הוא, דאמר רב הונא: בצקות

2. עי' להלן חילוקי גירסאות בראשונים: 'לשום מצוה' או 'לשום מצה', ונלענ"ד שאעפ"כ לכולם לשם מצות מצה או לשם מצת מצוה ואין די בלשם מצה שאינה חמץ, ולכן חלות תודה וריקיקי נזיר שעשאו לעצמו פסולים.

3. בקרן אורה למנחות (מב ע"א) מבאר את דעת הבבלי כפי הירושלמי, וכאמור, דבריו אינם עפ"י ההלכה. וז"ל:

"אך יש לי מקום עיון בדין קטן בעשיית [מצת] מצוה דמבואר בטור וט"ע (או"ח סימן ת"ס) דקטן פסול משום דבעינן עשי' לשם מצה, וקשה לי בזה דברי הירושלמי (סוכה פ"א ה"ב) שהביאו התוס' ז"ל (שם ט' ע"א ד"ה סוכה) גבי פלוגתא דב"ש וב"ה בסוכה ישנה, דב"ש פסלי משום דבעינן עשיה לשמה, ואמרו שם מצה ישנה פלוגתא דב"ש וב"ה, לב"ש פסולה ולב"ה כשרה, ומסיק דלב"ה נמי פסולה מחשש חימוץ, עכ"פ שמעינן מינה דלב"ה לא בעינן עשיה לשם מצוה, וכמו בסוכה דכשרה אפילו לא נעשית לשם מצוה, אפילו מצת מצוה דבמצת רשות לא שייכא לפלוגתא דב"ש וב"ה, וזה דלא כמבואר בטור וט"ע דלדין נמי בעינן שימור לשם מצוה, אשר ע"כ נראה דמחשבה לשם מצוה לא בעינן כלל במצה אלא שימור לשם מצה, היינו שלא יבוא לידי חימוץ, וכמבואר בדברי הרמב"ם ז"ל פ"ה מה' חומ"צ מקרא דושמרתם את המצות ע"ש, וא"כ דמחשבה לא בעינן אלא שמירה מחימוץ, א"כ אפילו קטן כשר אם גדול עומד על גביו, וכן כותי, דדוקא היכא דבעינן כוונה לשם מצוה בזה אמרינן דכותי אדעתיה דנפשיה קעביד, אבל במצוה דלא בעינן כוונה לשם מצוה אלא שימור מחמץ שפיר מהני גדול וישראל עומד ע"ג (ושיעור) [ושימור] מעליא היא.,

"והשתא א"ש דברי הירושלמי, דלב"ש דס"ל דבסוכה בעינן עשיה לשמה ה"נ במצה בעינן עשי' לשם מצוה, וצריך לדקדק עוד מהא דאמרינן בפסחים (ל"ח ע"ב) חלות תודה וריקיקי נזיר אין יוצאין בהן חובת מצה אם עשאו לשם תודה, וילף מקרא דושמרתם את המצות, מצה המשתמרת לשם מצה ולא המשתמרת לשם זבח, משמע דבעינן שימור לשם מצות מצה, יצאו אלו שנשתמרו לשם לחמי תודה, דאי לא בעינן אלא שימור משום חימוץ לחוד א"כ מאי איכפת לן אם נשתמרו גם לשם לחמי תודה, וצ"ל דגז"ל הוא שלא יהי' שימור אלא למצה לחוד, אבל לא למצה אחרת ג"כ, ולפי"ז לב"ש דבעינן במצה ג"כ שיעשנה לשם חג א"כ חלות תודה שנעשו לשם תודה ולא לשם חג פשיטא דאין יוצאין בהם, ויקשה לפ"ז הא דשאלו (שם) את ר"א מהו שיצא אדם בחלות תודה, והשיב לא שמעתי, ואמאי לא השיב לפי שיטתו דגבי סוכה ס"ל כב"ש דבעינן סוכה לשם חג, וכדמוכח שם בסוכה, וא"כ במצה ג"כ בעינן עשיה לשם חג, ולחמי תודה לא (יעשו) [נעשו] לשם חג אלא לשם תודה. וי"ל דמה שאמר לא שמעתי הוא על החילוק בין עשיה לעצמו או למכור בשוק, כדמשמע התם בפסחים, דע"ז אמר הן הן הדברים כו' ע"ש. והוא דרך לפול, אבל זה נראה עיקר דשימור (דמצוה) [דמצה] לאו שימור לשם חג בעינן אלא שימור מחימוץ, ודוק היטיב".

4. פירש המאירי (פסחים מ ע"א): "הלתיתה היא שהיו רוחצים החטים יפה יפה מפני העפר והאבק שעליהם ואח"כ היו מנגבין אותם בשמש וטוחנין אותם".

ופרש הרמב"ם: "והטעם שמחמתו לא יצא אדם ידי חובתו בחלות תודה ורקיקי נזיר כשעשאן לעצמו כלומר להקריבן עם הקרבן שהוא חייב בו כמו שנצטוינו ואע"פ שהן מצה גמורה, לפי שנאמר **ושמרתם את המצות**, ובא בקבלה **מצה המשתמרת לשם מצה**, יצאת זו שאינה משתמרת לשם מצה אלא לשם זבח".

הרמב"ם אינו מזכיר ממה לשמר אולם מפרש שצריך שימור לשם מצה. ונראה שכוונתו לא לשם הצד הפיזי שבמצה שלא תהא חמץ שהרי זה ישנו אף בחלות תודה וכד', אלא לשם צד אכילת מצה בליל הסדר.

ורש"י (פסחים לה ע"ב) מבאר: "ושמרתם את המצות עביד לה שמירה לשם מצה – כל שימור שאתה משמרה שלא תחמיץ התכוון לשם מצה של מצוה".

סוגיא נוספת בה ניתן לברר את הגדרת שימור היא האמור בפסחים (מ ע"א הובא לעיל): "דאמר רב הונא: בצקות של נכרים אדם ממלא כריסו מהן, ובלבד שיאכל כזית מצה באחרונה".

ומפרש רש"י: "שיאכל כזית מצה באחרונה – דבהא לא נפיק ידי חובת מצה, משום דלא הוי לה שימור לשם מצה, ואף על פי שאנו רואין שאין כאן חימוץ, ומיהו, למצה של מצוה – שימור לשמה בעינן". היינו השימור מחמץ אינו מספיק וצריך שימור לשם מצה, ורק במצה זו יוצא י"ח.

שאני התם, דבעידנא דנחית לשימור – לא עבד לה שימור. אבל היכא דבעידנא דנחית לשימור עביד לה שימור – הכי נמי דשימור דלישה הוי שימור. ואפילו הכי לא הדר ביה רבא, דאמר להו להנהו דמהפכי כיפי: כי מהפכיתו – הפיכו לשום מצוה⁵. אלמא קסבר: שימור מעיקרא – מתחלתו ועד סופו בעינן".

היינו רבא מצריך שימור מחימוץ מקצירה לשם מצות מצה.

ומבאר תוספות (פסחים מ ע"א): "כי מהפכיתו כיפי הפכיתו לשם מצה – וא"ת כיון דסבירא ליה דבעי שימור בשעת היפוך אם כן היכי מוכח דמצוה ללתות דילמא לאו מצוה היא אלא דצריך שימור מתחלתו ועד סופו, ויש לומר דעיקר שימור כדי שלא תחמיץ וסבר רבא אי לאו שיש שימור מחמץ בשעה שהוא עדיין דגן כגון לתיתה לא היה מצריך שימור בשעת בי דרי מתחילת הדגון".

לכאורה כל השימור הוא שמירה מחימוץ ולא לשם תכלית נוספת, אמנם מלשון רבא ומדברי תוס' ומהראשונים לקמן משמע שצריך שימור מחמץ לשם מצות מצה.

המשנה בפסחים (פ"ב מ"ה) מסיימת: "חלות תודה ורקיקי נזיר עשאן לעצמו אין יוצאין בהן עשאן למכור בשוק יוצאין בהן". חלות תודה ורקיקי נזיר שמורים מחמץ ואעפ"כ אי אפשר לצאת בהם ידי חובת מצה בליל הסדר.

5. יש גורסים לשום מצה (רי"ף, שו"ת הרשב"א ח"א סי' כו) ויש גורסים לשם מצוה (תוס', רמב"ן). ונראה שאין בכך תוצאות להלכה שכן לשתי הגירסאות הכוונה למצת מצוה.

חבל נחלתו

ג. שימור לשמה או עשיה לשמה

פעולת השמירה מחימוץ והכונה לשם מצת מצוה צריכות עיון, האם ניתן להפריד ביניהן או שהשימור היא פעולה אחת המורכבת משתי כוונות בתוכה.

כתב הטור (או"ח סי' תס): "אין עושין המצות ע"י עכו"ם חרש שוטה וקטן והכי איתא בשאלתות לשה עכו"ם לעיסה או חרש שוטה וקטן דלאו בני שימור נינהו, אף על גב דאפייה ישראל בר דעת ועבד בה שימור בשעת אפייה לא נפיק בה ידי חובתו. וכ"כ רב כהן צדק לצאת ידי חובתו בליל ראשון אינו אלא במצה שאפאה ישראל לשם מצה דכתיב ושמרתם את המצות עד שיהא שימור לשם מצה. ורב האי גאון כתב **מצה שאפאה עכו"ם בפני ישראל ע"י שימור כתיקונה** מותר לישראל לאוכלה"⁶.

היינו, נחלקו הגאונים האם אפשר לעשות מצות ע"י נכרי שישראל עומד על גביו ומשמר לשם מצה. כאשר את פעולת השימור מחימוץ עושה בפועל הנכרי וישראל משגיח עליו, ואת פעולת השימור לשם מצה עושה העומד על גביו. לפי הגאון כהן צדק זו פעולה אחת ולא ניתן להפרידה ולכן מי שאינו בעל דעת ואינו יכול להתכוין אינו יכול לשמר לשם מצה. לפי רב האי גאון אלו שתי פעולות ולכן ניתן לחלק בין העושה בפועל לבין המתכוין. ונראה שדוקא בשימור שאין בו פעולה מעשית אלא עיקרו בכוונת הלב קיימת הסברא לחלק בין הפעולה לבין הכוונה, אבל במעשה בפועל כגון טויית

חוטי ציצית לשמה לא ניתן לחלק אף לרה"ג.

בחידושי הריטב"א (פסחים מ ע"א) נאמר כך: "וכתב הרי"ט ז"ל ונראה מדברי רבינו ז"ל שאם עמד ישראל עליו ושמר אותה לשם מצה בהכי סגי". היינו אין חיוב לעשיה בפועל ע"י ישראל במהלך השמירה, ולכן אם ישראל שומר לשם מצוה ואדם אחר אפילו נכרי עושה את הקצירה או הטחינה והלישה די בכך, משום שהשמירה אינה עשיה אלא רק שימור.

מוסיף הריטב"א: "ואני דנתי לפני מורי הרא"ה ז"ל דודאי אפי' ישראל עומד על גבו לא סגי בהכי **דכל היכא דבעי לשמה גוי אדעתייה דנפשיה עביד ולא סגי בישראל עומד על גבו** כדאמרינן גבי גט (גיטין ס"ג א'), ואע"ג דגבי מילה אשכחן דסגי (ע"ז כ"ו ב' כ"ז א'), שאני מילה דסתמא היא לשמה דאין שום טעם אחר לקציצת הערלה, אבל לישה דעיסה זו סתמא לאו לשם פסח קיימא, ובדאי דלגבי ישראל כיון דכל דקא עביד לפסח קא עביד זהו **כפירש לשום מצוה**, ומיהו היינו בשעת לישה דסתמא קיימא להכי, אבל שימור דקצירה שאין סתם קצירה **לכך צריך שיזכור להפך לשם מצוה** כדאמר רבא, אבל גוי שאין לו חלק במצוה אפילו בשעת לישה לא עביד לשם מצוה, וכן נראה מדברי בעל הלכות ז"ל שכתב זה לשונו: לישת גוי חרש שוטה וקטן לא נפיק ידי חובתיה, ועבד ושפחה דלא טבלי אסירי למילש מצה בלילה הראשון אבל שאר יומי שרי, והכי חזינן לכהן

6. הובא ברא"ש (פסחים פ"ב סי' כו).

שלשה נכרי ואפילו ישראל עומד על גביו ומזהירו שיכוין לשם מצה לפי שאין הגוי עושה אלא על דעת עצמו ולא על דעתנו.

ומקשה לגבי חש"ו, בגט כתיבת חש"ו מותרת בישראל ע"ג, ואילו בשחיטה אם צריכה כונה חש"ו פסול לשחיטה אף בישראל ע"ג. ומתוך הרשב"א: "ורבותינו הצרפתים ז"ל תירצו בתוספותיהם והפרש יש בין אחרים עומדין על גביהן לאחרים וזאין אותן. דכשאחרים עומדין על גביהן ומלמדין אותם ומזהירין אותן לכיין למה שהם עושין אף הן מכונין והיינו ההיא דגיטין. אבל בשאחרים וזאין אותן ואין מזהירין אותן בראיית הגדולים מה הנייה יש לענין הכונה".

הרשב"א מקשה עוד משוטה שפסול לחליצה ומתוך: "ותירצו הם דשוטה דלא בר דעה הוא כלל בדבר שאין בו הוכחה לא מהניא עמידת גדול על גביו כשחיטה וחליצה. אבל בגט הואיל ויש בו הוכחה שאומרים לו כתוב שם פלונית וכתוב לשמה והוא כותב, כתוב שם פלוני ולשמו והוא כותב, גם הוא רמי אנפשיה ומכוין לשמן מה שאין כן בחליצה ושחיטה. ולפי דבריהם במצה דמצוה חרש שוטה וקטן פסולין לה שהרי צריכה שימור לשם מצה ואילו אינן בני דעת. ואם היו אחרים עומדים על גביהן ומלמדין אותן בחרש וקטן דאית להו דעתא קלישתא ואינן שוטים גמורים יוצאין בה. אבל בשוטה אין יוצאין בה. ואם הדברים כן גם הפייט אפשר שייסד כן בשאין אחרים עומדין על גביהן אלא שרואין אותן כשהן לשין ולא קלקלו בלישתן ואפייתן. ושוטה בכל ענין ואפילו

צדק ע"כ, אבל מורי הרא"ה ז"ל היה דן להקל דסגי בישראל עומד על גבו דלא בעי עשיה לשם מצה רק שימור לשם מצה דהכי כתיב ושמרתם את המצות. כך היה דן מורי הרא"ה ז"ל להלכה ולא למעשה, ע"כ לרי"ט ז"ל.

נחלקו, איפוא, הרא"ה והריטב"א בטיבו של השימור לשם מצוה. הריטב"א סבר שכל עשיה לשם מצוה שיש אפשרות לכונה אחרת של המעשה ואין סתמו לשמו צריך שהכנת מכשיר המצוה לשמה תיעשה ע"י ישראל גדול המצווה בדבר, ולכן במילה שהפעולה היא הסרת הערלה בסתמא אין לה שום כונה אחרת, ולכן די בכך שישראל עומד על גביו. אבל בשימור של הכנת מצת מצוה אין סתמו לשם מצוה ולכן צריך שדוקא ישראל יקצור וגוי פסול לקצירה וטחינה ולישה. ומביא ראיה מלשון הלכות גדולות הפוסל גוי וחש"ו למצוה. אבל הרא"ה, רבו של הריטב"א, סבר שלהלכה ולא למעשה מצה שעיקר המצוה בה שימור ולא עשיה די בישראל עומד על גביו אף אם עושי המצות הם כאלה שאינם מצויים בדבר.

עולה, שאף הריטב"א מסכים שמעיקר הדין אפילו במעשה של הכנת מכשיר מצוה די בעשיה ע"י נכרי או קטן וכונה ע"י גדול מישראל, ובתנאי שהמעשה בסתמא לשם מצוה. ונראה שלפי הריטב"א הפעולה אינה ניתנת לחלוקה של עושה ומתכוין, אלא צריך שסתמא לשמה או כונתו מתבררת מתוך מעשיו. בשו"ת הרשב"א (ח"א סי' כו) נשאל על פיוט בו נאמר שאין ללוש מצות מצוה ע"י חש"ו וגוי, וענה: "ומענתה על כרחנו אין אדם יוצא במצוה

חבל נחלתו

אחרים עומדין על גביהן".

הרשב"א מחלק לפי בעלי התוס' בין חרש וקטן שיש להם דעת ולכן אם ישראל עע"ג ומלמדו די בשימורו לשם מצה לבין שוטה. ומבאר שהפייטן פסלם ללא גדול עע"ג. ומסיים את התשובה בחילוקו בין מעשה שמעשיו מוכיחים ולכן מועיל גדול עע"ג לבין מעשה שאין מעשיו מוכיחים על כוונתו ולכן הוא פסול לאותו מעשה ולכן הפייטן כתב שהם פסולים. וכן הרוקח (הל' פסח סי' רעג), כלבו (סי' מח), וספר המנהגות (לר"א מלוניל כב ע"ב) קבעו שגוי וחש"ו פסולים ללישת מצת מצוה משום שאינם בני שימור.

לעומתם בשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' לה, ועי"ע שם סי' קמג) כתב: "מכאן נ"ל באם אשה לשה מצה של מצוה בפסח דבעי שימור לשם מצוה. ושמרתה מן החימוץ ולא לשם מצוה. ואדם העומד שם מתכוין שימור זה לשם מצוה דמהני דומיא דטבילה. וגבי גט דתנן (גיטין ד' כ"ב) הכל כשירין לכתוב את הגט חוץ מחרש שוטה וקטן. ולא מהני אחר עומד אגביו. התם משום דכתיב וכתב לה לשמה שהכותב יתכוין לשמה".

הבית יוסף (או"ח סי' תס) הביא דעת השאלתות לפסול לגמרי השתתפות גוי וחש"ו בעשיית מצות וכן את המגיד משנה בשם הרשב"א לפסול גדול עע"ג, ובשם ראב"ה מתיר לישה ע"י ישראל ואפיה ע"י נכרי ובשם הארוחות חיים אוסר זאת, ומסיים: "והר"ש והר"ף והרמב"ן (חיד' פסחים מ.) כתבו שאין לחוש מי הלש והאופה וה"ר יצחק אבן גיאת (ח"ב עמ' צג) ורבינו האי כתבו מצה שנילושה על ידי גוי בפני ישראל מותר וחסידים מחמירים

ולשים ואופין בעצמן עכ"ל".

ובשולחן ערוך (או"ח סי' תס ס"א): "אין לשין מצת מצוה ולא אופין אותה על ידי א"י, ולא על ידי חרש שוטה וקטן". ועי"ע בשו"ת הרדב"ז (ח"ג סי' תקפא [אלף ט]).

ד. כוונת לשמה במצת מכונה

המחלוקת על מצות מכונה היתה גדולה עם הופעת המכונות הראשונות לעשיית המצות. בין הטעמים הנוגע לענייננו הוא האם ניתן ללוש ולאפות לשם מצת מצוה כאשר בימינו המכונות בנויות על מנועים חשמליים המניעים את כל חלקי המכונה, ולחיצת הכפתור הראשונה היא הגורם המפעיל את כל האפית המצות לאחריה. על דברי המנ"ח (מצוה י) "ואנהרינהו לעיינין בעזה"י דהאמת כן הוא דהעושה מעשה צריך כוונה דהיינו שהוא ישמור לשמה ולא מהני כוונת אחר שיעמוד על גביו לשמור לשמה". כתב הגרצ"פ פרנק (מקראי קדש פסח ח"ב סימן ג): "הראני ח"ב שכן הוא במאירי פסחים דף נ ע"א שכתב ומ"מ גדולי הדורות שלפנינו פירשוה בשל עכו"ם ובמים שלנו אלא שנילושה שלא בפנינו, אבל בצק שלהם לא, וגדולי המפרשים פירשוה אף בפנינו, ומשמר אמרו חזקה אין אדם משמר מה שביד חברו. ולכאורה לפ"ז יש לומר גם במצות מכונה דאין מועיל מה שהאדם עומד ומשמר את המצה ומחשב לשם מצוה משום שאין אדם משמר מה שאינו בידו. אמנם יש לדקדק במה שאמרו "ביד חברו" והו"ל למימד "מה שאינו בידו" ולכן היה נראה שדוקא מה שביד חברו אמרו שאין אדם משמר, אבל מה שאינו ביד חברו שפיר נתפס הכוונה לשם מצת מצוה

הזה יהא ציצית מחשבה כהאי איננה בגדר כוונה כ"א בגדר רצון דבעינן שיתרצו הבעלים וייחדו הצמר למצות ציצית. וכבר כתבנו דכל היכא דהמחשבה הוא בגדר רצון לא מהני געע"ג. ובעינן שהאדם הטוה בעצמו יהא בן דעת לטוות לשמן לייחדן לשם ציצית ומחשבת אחרים לא מהני. ול"ד כלל ללישת מצה לשמה דהתם אין זה מטעם שמייחד העיסה לקיים בה מצות מצה רק דבעינן שיהא שימור לשם מצה היינו שיכוון שאפיה זו הוא כדי לעשות ממנה מצת מצוה ואין ספק כי המשמר עיסת חבירו לשם מצה ואח"כ ניתנה לו העיסה במתנה שיצא יד"ח משום דלא בעינן במצות מצה שייחדו הבעלים עיסה לעשות ממנה מצה. ולא בעינן אלא שתשמר עסה זו לשם מצה והוי רק בגדר כוונה דבעינן שיכוון בשעת לישא שיאכל ממנה מצה..."

"אבל לפי מש"כ א"ש דכיון דשימור אינו בגדר יחוד ולא בעינן ליחד עיסה לשם מצה רק שיהא כוונתו שמשמרהו שלא תחמיץ בכדי שתהא ראוי' למצה הנאכלת לשבעה ולא איכפת לן אי מייחדה לשם מצה ולשם דבר אחר והוי רק בגדר כוונה..."

ולדבריו נראה שכוונת אחרים מספיקה כדי לשמר באפיית מכונה. וע"ע שו"ת מנחת יצחק (ח"ב סי' צו).

וכן כתב בשו"ת דברי מלכיאל (ח"ד סי' ט): "ועוד דנו איזה מגדולי הדור שלפנינו להחמיר במכונה דהוי כמצה העשויה ע"י עכו"ם וחש"ו ואסור לצאת בהם י"ח בפסח. ולא אאריך בזה באשר בזה העיקר לענ"ד כדברי המתירין דהא למכונה צריך ג"כ עסק בנ"א והם השומרים שתהא

אע"פ שאינו בידו, ולפ"ז אין להשוות מצות מכונה ללישת עכו"ם וישראל עומד על גביו דהתם הוא ביד חברו שאין אדם משמר אבל במצות מכונה שאינו ביד חברו אלא שאינו בידו גרידא, י"ל דשפיר נתפס הכוונה של האדם העומד שם ומחשב לשם מצת מצוה".

הגר"ע יוסף בשו"ת יחווה דעת (ח"א סי' יד) סובר שמצת מכונה פסולה ומביא את עיקרי הדעות הפוסלות חש"ו ונכרי לעשיית מצה וכן שאין מועיל גדול מישראל עע"ג, ומסיק: "ולפי זה נראה שאין יוצאים ידי חובת אכילת מצה בלילה הראשון של פסח במצת מכונה, מפני שמעשה הלישה והעריכה והאפיה, הכל נעשה באופן אוטומטי, ולא על ידי כח אדם מישראל שמחוייב במצוות. והרי זה דומה למעשה של חרש שוטה וקטן שאין בהם דעת ואינם מחוייבים במצוות. וכן פסק הגאון רבי שלמה קלוגר בתשובה".

ומביא בהמשך: "אמנם מצאנו לכמה גדולים שכתבו שלחיצת הכפתור להפעלת המכונה שנעשית על ידי ישראל שאומר לשמה, נחשבת כאמירת לשמה על כל מה שממשיכה המכונה לפעול עד הפסקת פעולתה, והכל נחשב ככח אדם לשמה..." ומסיק שרק בשעת הדחק יש לצאת במצות מכונה.

אולם בכל תשובתו לא נחית כלל להבדל שבין עשיה לבין שימור, ולכן נראים יותר דברי הסוברים שיוצאים י"ח במצת מכונה.

וכן כתב בשו"ת עונג יום טוב (סי' ב): "כיון דעיקר דין טוויה לשמה הוא דבעינן שיקבעו הבעלים בדעתן שמהצמר

חבל נחלתו

עשיית המצות לשמה. דהא בתורה אין כתוב גוף עשיית המצות רק שמירת המצות כדאיתא בפסחים (דף ל"ח).
וכן החזו"א (או"ח סי' ו אות י) כתב שהכל אף במקום שצריך עשייה לשמה הולך אחר פעולת לשמה הראשונה שהחל ישראל: "ונראה דא"צ עבודת אדם אלא אפי' גמר קוף עבודתו ולא דמי לגט דבעינן כתיבה [וגם בנכרי פסול התם] וכן בטוית ציצית אי טוה ע"י דשקיל בדקא דמיא על מכונה שטוה סגי דכיון דכח ראשון הוי לשמה הו"ל אידך סתמא לשמה וא"צ כח אדם".
ובספר הליכות שלמה (פ"ז ה"י) כותב שהגרשז"א סבר שמצות מכונה כשרות לכתחילה לצאת בהן י"ח מצת מצוה. ועי' עוד בספר מקראי קודש לליל הסדר (לרב משה הררי שליט"א, עמ' שכו-שלה) בדעת האחרונים בדורנו ומנהגם לגבי מצות מכונה. יש שהקפידו דוקא במצת מכונה לליל הסדר ויש שהקפידו דוקא במצות אפית יד⁷.

7. **הערות הגר"י אריאל רב העיר רמת גן:** מהפוסקים עולה שיש לחלק בין לשמה בגט וציצית לבין שימור לשם מצת מצוה שהוא שימור שלילי מחימוץ. וצריך להבין מה החילוק בין הלילה הראשון ליתר הימים, ואם המטרה היא שמירה מחמץ איסור חמץ נוהג כל הימים. ונלענ"ד לחלק בין מצת המצוה של הלילה הראשון שהיא מצוה חיובית לאכול מצה ליתר הימים שאין מצוה חיובית לאכול מצה אלא רק אסור חמץ, להבחנה זו יש השלכות על איסור החמץ עצמו, ביתר הימים די בשמירה מאיסור חמץ, אולם גדר מצה של הלילה הראשון הוא לא רק מניעת חמץ אלא חיוב לאכול מצה כשרה, לכן גם דרגת השימור גבוהה יותר, היא צריכה להיות חיובית של אכילת מצה כשרה ולא רק מניעת חמץ.
הוספת המחבר: לפי חילוקו של הגר"י אריאל לא הבנתי מדוע אנשים מקפידים לקנות קמח מצה שנטחן ממצה שמורה, וכי מה ההבדל בינו לבין קמח שנטחן ממצה שאינה שמורה שאוכלים ממנה כל הפסח, והרי אם הקמח חמץ הוא אסור באכילה ואם הוא משומר מחימוץ מדוע חשוב ליטול קמח מצה שמורה, הרי אין מקיימים בו מצות אכילת מצה!?